

Etiske opmærksomhedspunkter ved indførslen af coronapas

**DET
ETISKE
RÅD**

INDHOLD

Indledning	3
Opmærksomhedspunkter	3
<i>Balancen mellem frihed for nogen og begrænsning for andre</i>	3
<i>Coronapassetes bredde</i>	4
<i>Balanceret risikominimering og tidsperspektiv</i>	5
<i>Integritet og sikkerhed</i>	6
<i>International koordination og solidaritet</i>	6
Bekymringer	7

Etiske opmærksomhedspunkter ved indførslen af coronapas

© Det Etske Råd 2021
ISBN: 978-87-92915-27-2

www.etiskraad.dk

INDLEDNING

Indførelse af et coronapas indebærer mange dilemmaer der skal afvejes sundhedsmæssigt, praktisk og etisk. Et coronapas kan derfor udformes på mange måder, hver med sine fordele og udfordringer. Af hensyn til overskueligheden har Det Ethiske Råd i denne udtalelse taget afsæt i den udformning, som et markant flertal af Folketingets partier blev enige om i en rammeaftale for genåbning af Danmark, der blev offentliggjort 22. marts 2021. Aftalen omfatter en detaljeret plan for, hvordan samfundsnedlukningen gradvist kan ophæves, og mange af de nye åbningstiltag er vedtaget under forudsætning af anvendelsen af coronapas. Rammeaftalen forholder sig samtidig til en række etiske spørgsmål, og omfatter flere hensynsmæssige tiltag, fx for at undgå unødige diskrimination af nogle befolkningsgrupper.

I en samfundskrise, der som COVID-19-epidemien truer menneskers helbred og samtidig påvirker bevægelsesfriheden, bliver etikken vedkommende for mange. Det Ethiske Råd ønsker derfor at påpege vigtigheden i, at potentielle etiske udfordringer må overvejes og inkluderes i både det udviklingsarbejde, og de beslutningsprocesser, som angår coronapas. Således må der, i afvejningen af nytte og risiko i forbindelse med passets indførelse, tages højde for etiske aspekter som privatliv, integritet, autonomi, trivsel, tillid, sikkerhed samt solidaritet – nationalt såvel som internationalt. Rådet finder endvidere, at proportionalitetsprincippet bør være styrende for de tiltag, der iværksættes.

Grundlæggende finder Det Ethiske Råd, at der i den politiske rammeaftale er taget en række vigtige hensyn. Med coronapasset som forudsætning for deltagelse i udvalgte samfundsaktiviteter, vil risikoen for smittespredning i samfundet mindskes, hvilket vil få stor betydning for begrænsningen af epidemien. Samtidig vil borgere i særlige risikogrupper beskyttes mod COVID-19, som for deres vedkommende i værste tilfælde kan være livstruende. Ved at lade sig vaccinere mod COVID-19 beskytter man ikke bare sig selv men også andre, og netop den kollektive beskyttelse er en af de primære årsager til at gøre vaccinen let tilgængelig for alle. Der indgår flere andre elementer i den politiske rammeaftale om genåbning af Danmark. Rådet mener, at det er af stor betydning at fastholde disse, og vil herudover rejse en række øvrige vigtige etiske opmærksomhedspunkter, som man bør holde sig for øje.

OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER

Balancen mellem frihed for nogen og begrænsning for andre

Beslutningen om at anvende coronapas som en del af genåbningen af samfundet berører en vigtig balance, fordi frihed for nogen samtidig kan begrænse friheden for andre. Grundlæggende har coronarestriktionerne været en indskrænkning i alle borgeres frihed. Et coronapas indebærer i den konkrete situation en øget frihed for de personer, der har coronapasset, og i princippet en fortsat indskrænkning i friheden til borgere der ikke har et. Denne frihedsindskrænkning kan diskuteres ud fra en sundhedsmæssig- og en retfærdighedsbetragtning – herunder om proportionalitetsprincippet er overholdt.

For mange mennesker opleves samfundsnedlukning og restriktioner, fx for forsamlinger, stærkt begrænsende. Samtidig er de mange tiltag for at forhindre smittespredning nødvendig for mennesker, som er særligt sårbare over for en COVID-19 infektion. Hensynet til en sårbar del af befolkningen, risikerer dog at skabe nye udsatte grupper eller forværre situationen for andre, som fx de der oplever en større grad af ensomhed og isolation fra omverdenen. Således kan der menneskeligt og også samfundsmæssigt være en gevinst ved at sætte effektivt ind i gennemførelsen af en sikker og omfattende samfundsgenåbning. Flere erhvervsdrivende er hårdt ramt af manglende omsætning og en høj grad af uvished i forhold til egen og medarbejderes fremtid. Sammenlignet med en samfundsgenåbning uden immunitets- eller testkrav, vil der med coronapasset potentielt kunne sikres større tryghed og mulighed for hurtigere genåbning. At vende tilbage mod en samfundstilstand som før epidemien kan for mange således være af afgørende betydning for livskvaliteten.

Der er dog også modsatrettede hensyn at være opmærksom på. Såvel som coronapasset kan skabe større frihed for de som har det, vil det også risikere at virke modsat for de mennesker, som ikke har det. For denne befolkningsgruppe vil et krav om coronapas kunne opfattes som frihedsbegrænsende og unødvendig forskelsbehandling. Dette rejser en relevant problematik, som Det Ethiske Råd præsenterer i de følgende opmærksomhedspunkter. Det er vigtigt at skabe en løsning, som sigter mod opretholdelsen af lige rettigheder for alle forskellige grupper af mennesker.

Coronapassets bredde

Efterhånden som COVID-19 vaccineprogrammet rulles ud, vil der i første omgang kun være nogle grupper i samfundet, som har haft mulighed for at blive vaccineret, og dermed vil de kunne få adgang til de aktiviteter, som reguleres af et coronapas. Det vil dog også efterhånden blive tydeligt, at det ikke er alle mennesker, som kan eller må vaccineres. Fx er det for gravide, børn under 16 år og visse borgere med andre sygdomme slet ikke muligt at lade sig vaccinere, uanset om det måtte være et ønske eller ej.

Andre dele af befolkningen vil af forskellige årsager aktivt fravælge at lade sig vaccinere, og der kan være en vis risiko for, at denne del af befolkningen vil opleve det som en form for indirekte tvang at skulle fremvise et coronapas, for at få lov til at deltage aktivt i samfundet på lige fod med andre. Heraf udspringer et etisk dilemma. Det Ethiske Råd mener, at det er vigtigt, at frivilligheden i forhold til vaccinevalg opretholdes, lige som det også er betydningsfuldt at tage hensyn til udsatte befolkningsgrupper og til den overordnede folkesundhed.

Ved som planlagt i rammeaftalen at lade et negativt testresultat eller immunitet efter en tidligere COVID-19 infektion være et gyldigt alternativ til vaccination i coronapasset, vil den uvaccinerede del af befolkningen kunne opnå muligheder tilsvarende de vaccineredes. Dette anerkender Det Ethiske Råd som en løsning, der kan være medvirkende til at begrænse risikoen for en opdeling af befolkningen i et A-

og B-hold, som der fra flere sider har været rejst en reel bekymring for, med coronapasset indførelse. Rådet opfordrer derfor til, at den model for coronapasset bredde fastholdes fremover. Endvidere mener rådet, at alle relevante former for tests skal kunne indgå i coronapasset, så længe de er foretaget inden for en tidsgrænse som vurderes forsvarlig, og så længe testene kan godkendes i forhold til sikkerhed og pålidelighed. Der bør således ifølge rådet sættes på at gøre både vaccinationer, COVID-19 test og dermed også coronapasset så lettilgængelig som muligt for alle borgere.

Balanceret risikominimering og tidsperspektiv

Coronapasset åbner muligheden for, at man potentielt kan skabe større frihed for et flertal i samfundet og samtidig risikominimere i forhold til smittespredning. Hvis vaccinerne virker efter hensigten og effektivt nedbringer antallet af alvorlige COVID-19 sygdomstilfælde, vil restriktionerne gradvist kunne ophæves for alle. For at tilgodese flest muligt i befolkningen, og for at undgå unødvendig kontrol, anbefaler Det Etske Råd i lighed med det politiske udspil, at coronapasset anvendelsesområde gradvist nedjusteres, således at det kun anvendes, så længe det har en betydelig effekt i forhold til epidemikontrol.

I den første fase af genåbningen, hvor immuniteten i befolkningen stadig ikke er udbredt, vil det kunne være nødvendigt at anvende coronapasset i flere forskellige sammenhænge som fx i forbindelse med åbningen af liberale serviceerhverv eller kulturliv. Senere i vaccinationsforløbet, når befolkningsimmuniteten bliver mere omfattende, skal anvendelsen af coronapasset begrænses og herefter udfases. Efterhånden som vaccinationsprogrammet udrulles, er det forventeligt, at coronapasset kan erstattes af mindre indgribende tiltag som fx krav til afstand eller anvendelse af mundbind.

I den politiske rammeaftale er det planlagt, at der skal nedsættes ekspertgrupper, til at komme med anbefalinger i forbindelse med den gradvise samfundsgenåbning. Det Etske Råd påskønner en dynamisk proces på baggrund af løbende situationsvurderinger og finder det vigtigt at rækkevidden for coronapasset anvendelse indskrænkes i videst muligt omfang, efterhånden som det bliver muligt. I den sammenhæng vil rådet understrege vigtigheden af, at denne følgegruppe inkluderer relevante etiske betragtninger i sin vurdering. Herudover anser rådet det for yderst vigtigt, at fastholde den solnedgangsklausul på anvendelsen af coronapasset, som er aftalt.

Det kan være vanskeligt at forudsige den præcise periode, hvor et coronapas kan komme til at spille en rolle, da dette kan afhænge af fx epidemiudviklingen, ændringer i virus, og de forskellige vacciners effekt på længere sigt. Det er velkendt at virus kontinuerligt ændrer sig ved tilfældige genetiske mutationer, og disse ændringer kan måske få en betydning for vaccinerne virkning. Under COVID-19-epidemiens udvikling i verden er der opstået flere forskellige coronavirus-stammer, og altså kan vi fremover meget vel risikere, løbende at skulle forholde os til nye virusmutationer, hvilket således tilføjer endnu et komplicerende aspekt til overvejelserne om coronapasset anvendelse på sigt. Måske vil det blive nødvendigt at booste kroppens

immunforsvar ved hjælp af genvaccinationer eller med helt nye vacciner, og dette kan eventuelt betyde, at coronapasset må opdateres undervejs. Disse mulige scenarier understøtter ligeledes ideen om, at der allerede fra coronapasset introduktion tages højde for, at den givne situation løbende må overvåges, også på længere sigt.

I fremtiden kan sådanne uafklarede faktorer, spille en vigtig rolle for, hvilke etiske spørgsmål som bringes i spil. Disse mulige usikkerheder i forhold til fremtiden med COVID-19-epidemien kan give anledning til tvivl og bekymringer, også om coronapasset. I den forbindelse opfordrer Det Etske Råd til fuld transparens og klare udmeldinger i myndighedernes formidling til befolkningen for at fremme forståelse, tillid og forsat opbakning.

Integritet og sikkerhed

Coronapasset kan give anledning til bekymring om databeskyttelse, fordi personfølsomme oplysninger om helbred og immunitetsstatus generelt er private og skal beskyttes mest muligt, af hensyn til det enkelte menneskes integritet. Derfor er det vigtigt at overveje, hvordan kontrollen af coronapasset gennemføres. Vil den fx skulle foretages af de ansatte i en forretning eller af frivillige medarbejdere på en festival, med de praktiske udfordringer det vil kunne rejse, når mange mennesker skal betjenes hurtigt? Det kan lægge et vist pres på mindre virksomheder at skulle afsætte ressourcer til kontrol, samtidig med at det medmenneskelige aspekt også risikerer at udfordres i de tilfælde, hvor kunder må afvises fx pga. mangelfuld dokumentation.

For mange kan det være grænseoverskridende at skulle udlevere oplysninger om, hvorvidt man som ejer af et coronapas har ladet sig vaccinere, tidligere har haft COVID-19 eller blot er testet negativ, til tilfældige coronapas-kontrollører. Det Etske Råd anbefaler derfor, at der udvikles løsninger, som er lette at aflæse hurtigt, og som begrænser adgangen til detaljerede personfølsomme oplysninger mest muligt. En måde at beskytte personoplysningerne i coronapasset på er at indføre et simpelt system, hvor passet alene fungerer som adgangsbillet uden af angive, hvorvidt dette er baseret på test-, vaccine- eller immunitetsstatus. Et simpelt rød/grøn-system eller fx adgang/ikke-adgang kan være en god måde, hvormed anonymitet og funktionalitet potentielt kan forenes.

Et andet vigtigt hensyn at tage i udviklingen af coronapasset vedrører borgere, som ikke kan anvende en digital løsning. I denne forbindelse finder Det Etske Råd, at det er afgørende, at det med den politiske aftale er bestemt, at disse borgere vil få mulighed for at fremvise fysisk dokumentation både for COVID-19 test og vaccination. I denne forbindelse bør der ligeledes tages hensyn til nogle borgeres særlige udfordringer i forhold til fremmøde og tilvejebringelse af dokumentation for et negativt testresultat inden for forældelsesgrænsen.

International koordination og solidaritet

I international sammenhæng vil coronapasset kræve en fælles koordineret indsats i forbindelse med implementering og kontrol ved rejser mellem forskellige lande.

Flere steder er myndighederne umiddelbart positivt indstillede over for ideen om et coronapas, fx er man i Israel i gang med at indføre et såkaldt "green passport" som adgangsgivende til udvalgte samfundsaktiviteter. Herudover har EU-kommisionens formand præsenteret et forslag om et europæisk digitalt pas. Passet, som skal fremme sikker og fri bevægelse inden for EU, skal som det danske coronapas omfatte dokumentation for både negative testresultater og immunitet efter vaccination eller infektion.

Nogle steder er der dog rejst bekymring, fx påpegede den britiske premierminister i marts måned nødvendigheden i at undersøge de mulige etiske problematikker nærmere, mens det tyske etiske råd umiddelbart fraråder indførelsen af et COVID-19 immunitetspas, på baggrund af de usikkerheder der stadig findes i forhold til vaccination og immunitet over for den nye coronavirus. I deres anbefalinger lægges bl.a. vægt på, usikkerhed i forhold til om COVID-19-vaccinerne hindrer transmission af virus, og at restriktionerne skal lettes for alle borgere, efterhånden som vaccinationsprogrammet skrider frem, og når antallet af alvorlige COVID-19-sygdomstilfælde falder.

Det kan være relevant at overveje, hvilken betydning de forskellige landes holdninger til coronapasset kan have, fx i forhold til regulering, gensidig fleksibilitet og kontrol af ind- og udrejsende. Nogle lande kan være meget afhængige af at kunne åbne for turister og vil derfor opnå stor gavn af en fælles løsning til sikring af rejseaktiviteten. Et andet vigtigt perspektiv at have med er også, at der kan være betydelig international variation i udrulning af COVID-19-vaccinen og i forhold til testfaciliteter. Forskelle i fx økonomi, infrastruktur, planlægningsindsats og muligheder for at sikre sig tilstrækkeligt med værnemidler eller nok uddannet sundhedspersonale kan gøre, at mennesker i nogle lande vil have bedre muligheder for at blive vaccinerede eller COVID-19-testede end andre. Tilsvarende kan der være internationale forskelle i adgangen til vaccine, fx fordi nogle lande i verden har opkøbt mange vaccinedoser på forhånd.

I den sammenhæng anbefaler Det Etske Råd, at myndighederne forholder sig til, hvordan der bedst kan udvises international solidaritet over for mennesker, fra lande hvor det kan være vanskeligt at få et officielt coronapas, således at uligheden i verden ikke øges yderligere med coronapasset indførelse.

BEKYMRINGER

I forbindelse med behandlingen af dette emne har Det Etske Råd modtaget en række henvendelser fra borgere, som har udtrykt deres bekymringer for uønskede negative effekter af coronapasset. Bekymringerne bygger bl.a. på en frygt for, at coronapasset indførelse og anvendelse vil kunne risikere at forårsage unødvendig forskelsbehandling, og i sidste ende potentielt diskrimination, af borgere i samfundet. Menneskerettigheder, personlig frihed, sikkerhed og integritet frygtes at blive udfordret, hvis der gøres forskel på muligheden for fri bevægelig og selvbestemmelse, for de som kan fremvise et coronapas, og de som ikke kan eller vil dette.

Det Ethiske Råd mener, at det er vigtigt at lytte til alle borgere, og forholde sig til de reelle bekymringer som rejses. Et krav om COVID-19-vaccination eller testning er indgreb i bevægelsesfriheden, som for nogen vil opfattes acceptabelt og nødvendigt, men som for andre vil opleves mere eller mindre frihedsbegrænsende og stigmatiserende, i perioden det opretholdes. Hensynet til menneskers integritet og ret til selvbestemmelse er vigtigt, af respekt for det enkelte menneskes værd. Samtidig kan anerkendelsen af dette hensyn være af afgørende betydning for opretholdelsen af befolkningens tillid til myndighederne.

Det er derfor også relevant at være opmærksom på, på hvilket grundlag den enkelte borger træffer beslutningen om testning og vaccination. Klar kommunikation og transparens i forhold til beslutningsgrundlag og proces, både hvad angår COVID-19-vaccinen samt coronapasset og dets anvendelsesmuligheder, er vigtigt for, at hver enkelt kan træffe beslutninger på så oplyst et grundlag som muligt med kendskab til både positive og negative risici for sig selv og andre.